
Com?

Revolucions i transicions

PID_00162015

Javier Astudillo Ruiz
Ana Sofía Cardenal

Temps mínim de dedicació recomanat: 1 hora

Javier Astudillo Ruiz

Professor de Ciència Política a la
Universitat Pompeu Fabra.

Ana Sofía Cardenal

Professora de Ciència Política a la
Universitat Oberta de Catalunya.

Índex

Introducció	5
Objectius	9
1. França, Rússia, la Xina: anàlisi estructural de les revolucions socials	11
2. Transicions a la democràcia	12
Resum	13
Exercicis d'avaluació	15
Solucionari	16
Bibliografia	17

Introducció

Finalment, en aquest mòdul estudiarem com es produeixen els canvis d'un règim polític a un altre. Independentment que el canvi esmentat comporti el pas d'un règim polític no democràtic a un de democràtic, o a la inversa, podem pensar que hi ha dues formes de pas: una en què s'utilitza en gran mesura la violència física, i una altra en què es negocia i es pacta el canvi de règim. En la primera classe de canvi polític destaquen les revolucions socials, mentre que en el segon cas veurem el que s'ha anomenat *transicions polítiques*.

Les revolucions socials

Pel que fa a les revolucions socials, el primer que s'ha d'assenyalar és que són objecte d'interès per part dels que no estan solament interessats en els canvis de règim polític, sinó en el fenomen de la violència política. La confluència, per tant, de diferents enfocaments i interessos per a estudiar les revolucions socials ens porta a formular-nos tres preguntes clau quan les analitzem:

- a) per què uns individus es revolten?,
- b) per què s'inicia una revolució social?,
- c) per què *triomfa* una revolució social?

En la primera part d'aquest mòdul veurem el treball de la investigadora americana Theda Skocpol sobre les revolucions socials (i, en concret, un text en què l'autora va resumir la seva investigació). Els treballs anteriors al seu com, per exemple, els de Gurr, Wolf, Hibbs, Paige, Scott, o Sigelman i Simpson, s'havien concentrat a respondre principalment la primera de les preguntes assenyalades. En general, la seva explicació se centrava a destacar que els individus que es revolten experimenten alguna forma de greuge, que en última instància es manifesta en un comportament polític violent. Aquests autors, per tant, procediran a investigar quins podien ser els factors que donaven lloc als greuges, factors que en última instància són els que ens explicarien les revolucions.

Així, per exemple, Gurr se centrava en l'aparició d'una "privació relativa", és a dir, en l'empitjorament en termes relatius de la situació d'uns individus respecte a d'altres. Wolf i Scott se centraven en les revoltes camperoles. Segons ells, la transformació capitalista del camp trencava els vincles, les normes i les relacions de poder tradicionals que proporcionaven la base de les comunitats camperoles dedicades fins llavors a una agricultura de subsistència. Hibbs, per la seva banda, explicava la violència política de les masses d'acord amb nivells passats de violència política, la presència de *cleaveages* societaris, baixos nivells de repressió i absència d'un règim totalitari comunista. Paige considerava que l'explicació dels enfrontaments en el camp es trobava en el conflicte entre els que produeixen l'excedent agrari i els que el reben. Finalment, Sigelman i

Bibliografia

Gurr, 1970; Wolf, 1969; Hibbs, 1973; Paige, 1975; Scott, 1976; Sigelman i Simpson, 1977.

Simpson van trobar que hi havia una relació positiva entre la desigualtat de la renda i la violència política. Posteriorment, amb models més complexos en què controlaven els nivells generals de riquesa, diferents models de mobilitat social, diferents graus d'heterogeneïtat sociocultural, la taxa de canvi social i la dimensió de la població, aquests autors van trobar que tornava a aparèixer l'esmentada relació entre violència i desigualtat, però la mobilitat social i el nivell de riquesa reduïen l'efecte de la desigualtat, mentre que l'heterogeneïtat sociocultural l'augmentava.

L'estudi de Skocpol supera aquests estudis en diversos sentits. En general, dels estudis anteriors es pot assenyalar que ens expliquen per què es produeixen fenòmens de violència política, i potser també per què es produeix una revolució social, però sens dubte no per què té èxit. Respecte al primer, la distinció entre la violència política i una revolució social, es pot assenyalar que si bé en tota revolució social es produeixen aquests fenòmens de violència política, és important recordar que no tot alçament, motí, revolta, rebel·lió o fenomen de violència política constitueix una Revolució Social amb majúscules. Les conegudes revoltes camperoles de la baixa edat mitjana, o els motins urbans de subsistències en l'edat moderna, eren fenòmens clars de violència política, però no van comportar revolucions socials. Igualment, les explicacions que destaquen la "privació relativa", la desigualtat de la renda, la transformació de l'estructura socioeconòmica al camp per l'arribada del capitalisme o els ultratges morals davant d'injustícies, ens explicarien per què són una altra vegada fenòmens que es donen pràcticament en totes les revolucions socials, però tant en les que van triomfar com en les que van fracassar. D'altra banda, i essent cert que aquests estudis assenyalen que en general les revolucions es donen allà on una majoria oprimida es revolta contra la minoria opressora, el problema resideix en el fet que hi ha molts llocs on també es donava aquesta situació, però no es va produir cap revolució. Per què?

El treball de Skocpol, per tant, ens permet de veure que quan estudiem les revolucions socials, el seu desencadenament i el seu èxit, realment estudiem dues coses:

- a) un procés de violència, de destrucció física de qui té el poder social i polític en un moment determinat, i
- b) un procés d'innovació després d'aquesta destrucció, que és el que fa que una rebel·lió es converteixi en una revolució.

Finalment, Skocpol ens recorda que estudiem revolucions socials. És a dir, que l'autora destaca que s'ha de donar una transformació no solament de l'entramat polític, sinó de l'estructura social de la societat que l'experimenta. És la combinació de transformacions estructurals profundes i alçaments de les

Exemple

N'és un exemple el conegut motí de Squillace sota Carles III.

classes populars, cosa que permet de separar les revolucions socials dels cops, rebel·lions i fins i tot de les revolucions polítiques i dels moviments independentistes.

Per tant, i atès que podem trobar situacions en què podríem pensar que una revolució estava plenament justificada, però que no s'ha donat o no ha triomfat, Skocpol considera que s'han de buscar altres factors que en complementin d'altres de ja identificats (com l'existència de greuges). L'autora estudiarà, així, tres instàncies de revolució social reeixida (França, Rússia i la Xina) i tres casos negatius (el Japó, Prússia i la Gran Bretanya). La seva explicació, com veurem en la lectura, se centra en la interacció entre l'estructura de les classes socials, l'organització estatal i la influència de les pressions internacionals, comercials i militars. En conseqüència, aquestes tres classes de factors expliquen no solament per què es produeix una revolució, sinó també per què té èxit.

Les transicions a la democràcia

En la primera part d'aquest mòdul hem vist que es produïen canvis de règim polític mitjançant revolucions socials, i ara veurem com es poden donar canvis de règim polític, però d'una manera "pactada". Ens centrarem, en concret, en el pas d'un règim autoritari a un de democràtic. Com el seu mateix nom indica, per *transició* entenem el període ambigu i intermedi en què el règim ha abandonat algunes de les seves característiques més importants sense haver adquirit totes les característiques del nou règim que s'instaurarà. És, per tant, un període de fluïdesa institucional en què encara s'enfronten diferents solucions polítiques. S'inicia quan es comencen a reconèixer els drets civils i polítics que són a la base de tota ordenació democràtica i conclou quan s'ha instaurat la democràcia (es duen a terme les primeres eleccions lliures, competitives i netes). Se sol anomenar *liberalització* el primer període en què, d'una banda, es continua sota el règim autoritari però es concedeixen des de dalt més drets polítics i civils i, de l'altra, es continua controlant la societat civil. A més, se solen denominar *liberalitzadors* les persones que en el règim autoritari lluiten per iniciar-lo. A la liberalització la segueix la democratització pròpiament dita, en què ja hi ha un reconeixement complet i real dels drets civils i polítics.

Ara bé, a més que el procés de canvi sigui evidentment molt diferent en una revolució que en una transició, hem vist que en el cas de les revolucions socials es produïa un canvi per la força dels qui posseïen fins llavors el poder polític. L'esmentat ús de la violència física no es produeix en les transicions polítiques. Així, ens podem preguntar el següent: en primer lloc, per què la gent que deté el poder d'una manera no democràtica el deixa sense veure-s'hi forçat, ja que tenia el monopoli de la violència física? En segon lloc, i lligat a aquesta qüestió, quines forces interactuen llavors? Quines interaccions es donen entre els líders del règim existent i les forces de l'oposició política? Quins objectius tenen els uns i els altres? Més en concret, diversos autors han plantejat que no perquè les transicions hagin desembocat en un règim democràtic hem de deduir que tots els liberalitzadors buscaven la democràcia des d'un començament. Així, doncs,

Bibliografia

Morlino, 1993, pàg. 104.

Bibliografia

Morlino, 1993, pàg. 105.

els liberalitzadors són, a més, uns democratitzadors que van haver d'ocultar les seves preferències perquè el sector més immobiliari del règim dictatorial no els desplaçés del poder? O es tracta més aviat que mai no van tenir intenció de portar una autèntica democràcia, però se'ls va escapar el procés de les mans? Finalment, com s'aconsegueixen transicions reeixides, és a dir, que donen lloc a poliarquies en què no hi ha possibilitat de fer marxa enrere?

En el treball de Przeworski *Democracia y Mercado* (1995), veurem una interpretació de com i per què es produeixen les transicions polítiques d'un règim polític no democràtic a un de democràtic. Veurem la resposta que ofereix aquest autor a la pregunta de per què la gent que deté el poder d'una manera no democràtica hi renuncia sense ser necessari l'ús de la violència: perquè quan van iniciar un procés que al final els va portar a haver de convocar eleccions (i cedir el poder si les perdien) realment només pretenien ampliar les bases de suport al règim suavitzant-ne la duresa i, per tant, consolidar-lo. Així, l'autor tracta d'una de les qüestions clau en la literatura sobre transicions: si realment els processos de transició d'una dictadura a una democràcia els busquen els que els comencen, o més aviat és fruit d'un resultat no volgut.

Igualment, en aquest treball veurem que els liberalitzadors del règim tenen realment dues classes d'enemics polítics, que estan decidits a fer fracassar els seus plans. D'una banda, hi ha els "intransigents", que no volen liberalitzar la dictadura. De l'altra, hi ha els opositors de la societat civil, que busquen arribar a una autèntica democràcia. Ens hem de preguntar, així, quins càlculs podien fer els liberalitzadors per a creure que el seu objectiu era possible, ja que l'escenari següent és bastant previsible. En liberalitzar la dictadura, en la societat civil es formen algunes associacions autònomes, que a mesura que van veient que no són reprimides incrementen el desafiament al règim dictatorial amb demandes polítiques cada vegada més ambiciosos, fins que sorgeix un important desfasament entre el que permet el règim i el que demanen aquestes associacions. El resultat és que no queda més opció que fer marxa enrere, acció en què els liberalitzadors queden en evidència davant els intransigents del règim, o han d'acceptar finalment la introducció de la democràcia, cosa que no buscaven. Però llavors Przeworski es troba amb una paradoxa interessant, ja que si el que realment buscaven els liberalitzadors era només una dictadura "liberalitzada", i no la democràcia, és difícil pensar, tanmateix, que aquest objectiu fos assequible. Per això Przeworski es va plantejar el següent:

1. "Lo que resulta desconcertante es que tantos políticos autoritarios crean que podrán triunfar donde otros han fracasado, para acabar fracasando igualmente.
2. ¿Cómo es que se engañan entonces? ¿Cómo es posible entonces que se inicie la liberalización?"

Lectura recomanada

A. Przeworski (1995). *Democracia y Mercado: Reformas políticas y económicas en la Europa del Este y América Latina*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bibliografía

Przeworski, 1995, pàg. 102.

Objectius

1. Aprendre què és una revolució social i diferenciar-la d'una mera revolta.
2. Aprendre les condicions que s'han de donar en un país perquè hi tingui lloc i hi triomfi una revolució social.
3. Aprendre quins objectius tenen els liberalitzadors d'una dictadura.
4. Aprendre per què Przeworski considera que la mera liberalització d'una dictadura és un resultat inestable, és a dir, que és molt probable que ràpidament tornem a una dictadura plena o bé que passem a una democràcia.

1. França, Rússia, la Xina: anàlisi estructural de les revolucions socials

Theda Skocpol (1994). "France, Russia, China: A structural analysis of social revolutions". A: *Social Revolutions in the Modern World* (pàg. 133-166). Cambridge: Cambridge University Press.

Aquest article és una versió abreujada i revisada d'un estudi presentat a la Sessió sobre les Revolucions de les Meetings of the American Sociological Association de 1973. Gràcies a Daniel Bell, Mounira Charrad, Linda Frankkel, George Homans, S. M. Lipset, Gary Marx, John Mollenkopf, Barrington Moore, Jr., Bill Skocpol, Sylvia Thrupp i Kay Trimberger per haver aportat les seves crítiques, consells (no tots tinguts en compte), estímul intel·lectual i ànim a l'autor en el llarg trajecte de la preparació d'aquest treball

2. Transicions a la democràcia

Adam Przeworski (1991). "Transiciones a la democracia". A: *Democracia y mercado. Reformas políticas y económicas en la Europa del Este y América Latina* (pàg. 86-112). Cambridge: Cambridge University Press.

Resum

Els passos d'un tipus de règim polític a un altre els podem classificar segons si s'utilitza la violència o no. Les revolucions socials són un exemple del primer. Constitueixen una transformació ràpida i profunda de les estructures polítiques i socials d'un país. Theda Skocpol considera que perquè es doni una revolució social i, a més, tingui èxit, hi ha d'haver en primer lloc una fallida de l'Estat, que per a Skocpol és principalment quan fracassa a l'hora d'afrontar les pressions comercials i militars d'altres estats. Així, quan les comunitats camperoles que mantenen la capacitat d'acció col·lectiva s'aixequen per una sèrie de greuges, l'Estat no les podrà reprimir i les elits polítiques i socials dominants seran escombrades per les revoltes camperoles. Ara bé, per a Skocpol les revoltes camperoles en si mateixes solen ser força conservadores, i per tant cal una col·laboració, si més no tàcita, entre els camperols i unes elits urbanes que pretenen substituir l'ordre social i polític.

Com és possible la fi d'una dictadura, si l'oposició no té força física per fer-la caure, ha estat un dels temes principals dels estudis sobre transicions polítiques. En el seu *Democràcia i Mercat*, Przeworski fa la proposta interessant que en molts casos els individus que tenen el poder d'una manera no democràtica hi renunciïn sense que calgui fer ús de la violència, perquè realment van començar un procés que se'ls va escapar de les mans. D'entrada només pretenien ampliar les bases de suport al règim suavitzant-ne la duresa i, per tant, de fet en buscaven la consolidació. Així, els processos de transició d'una dictadura a una democràcia poden ser fruit d'un resultat en principi no volgut.

Exercicis d'autoavaluació

1. Skocpol considera que l'opressió és innecessària perquè hi hagi una revolució social?
2. Els camperols són el grup social que explica que hi hagi una revolució social ?
3. Segons Przeworski, que s'intenti la liberalització d'una dictadura és una mica paradoxal perquè aquest resultat no es pot assolir. Cert o fals ?
4. Segons Przeworski, el que volen en el fons els liberalitzadors d'una dictadura és que es mantingui. Cert o fals?

Solucionari

1. No, Skocpol sosté que no perquè hi hagi opressió de les classes altes sobre les inferiors, aquestes últimes s'aixecaran. És a dir, defensa que no n'hi ha prou amb aquesta opressió, tot i que sí que seria necessària perquè hi hagués una revolució social.
2. No, el paper dels camperols és fonamental perquè una revolució social tingui èxit (per derrotar les forces de l'antic règim), però Skocpol considera que no solen propugnar una transformació de l'ordre social i polític. Perquè hi hagi una revolució social cal que hi hagi, a més, unes elits radicals a les ciutats que s'aprofiten que les rebel·lions camperoles enfonsen el poder repressiu de les forces de l'antic règim per prendre el poder i dur a terme profunds canvis sociopolítics.
3. Fals. És cert que per a Przeworski el fet que s'intenti la liberalització d'una dictadura és una mica paradoxal, però l'autor sí que considera que és un resultat assequible. El que passa és que és un resultat inestable.
4. Cert. L'autor considera que els liberalitzadors pretenen atenuar les tensions socials, reforçar la seva posició dins del bloc en el poder i integrar nous grups socials en les institucions autoritàries. És a dir, no volen realment portar la democràcia al país, només pretenen aconseguir una obertura política que augmenti la probabilitat de permanència de la dictadura.

Bibliografía

- Gurr, T.R.** (1970). *Why Men Rebel*. Princeton: Princeton University Press.
- Hibbs, D.** (1973). *Mass Political Violence: A Cross-National Causal Analysis*. Nova York: Wiley.
- Morlino, L.** (1993). "Las Democracias". A: G. Pasquino i altres. *Manual de Ciencia Política*. Madrid: Alianza (Universidad Textos).
- Paige, J.** (1975). *Agrarian Revolution: Social Movements and Export Agriculture in the Underdeveloped World*. Nova York: Free Press.
- Przeworski, A.** (1995). *Democracia y Mercado: Reformas políticas y económicas en la Europa del Este y América Latina*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Scott, J.** (1976). *The Moral Economy of the Peasant: Rebellion and Subsistence in Southeast Asia*. New Haven / Londres: Yale University Press.
- Sigelman, L.; Simpson, M.** (1977). "A Cross-National Test of the Linkage between Economic Inequality and Political Violence". *Journal of Conflict Resolution* (vol. 21, núm. 1).
- Skocpol, T.** (1994). "France, Russia, China: A structural análisis of social revolutions". A: T. Skocpol. *Social Revolutions in the Modern World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wolf, E.** (1969). *Peasant Wars of the Twentieth Century*. Nova York: Harper Torchbooks.

